

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2007 SPALIO 13 d.

DRAUGO. ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 200 (35)

Pastabos pačiam sau

Ar grožis išgelbės pasaulį?

Aš, kaip ir kiekvienas politinės ir ekonominės krizės į kam-pą įvartytas menininkas, negaliu atsisakyti turbūt donki-chotiškos minties – grožis, t.y. menas, gali (iš)gelbėti žmo-gų ir jo pasaulį. Negaliu nemanyti, kad menas sergsti ir asmens, ir tautos, ir valstybės tapatybę. Kad jis sergsti savo gimtąjį lizdą ir žvaigždėtąjį, anot filosofo I. Kanto, dangų, arba moralinius im-peratyvus virš jo.

Rašau tai *esamuoju* laiku, ir jau vien dėl to šis mano sakiny-s turi skambėti kaip klausimas. Iš tikrųjų tikrai būtasis laikas reikštų vienareikšmišką atsakymą: taip, *sergėjo*. Dorovinės ver-tybės tikrai *buvo* mūsų meno pagrindas. Kad tuo patikėtume, nereikia gręžtis į labai senus laikus. Menas ir dorovė buvo (bū-davo) vienoje net visai neseniai.

Kai sovietmety *Dekalogą* buvo bandoma pakeisti komuniz-mo statytojo moraliniu kodeksu, Donelaitis su savo *Metais*, Daukantas su savo *Būdu* Valančius su savo *Palangos Juze*, Ba-ranauskas su savo *Anykščių šileliu*, Žemaitė su savo *Marčia*, Biliūnas su savo *Kliudžiau*, Vaičiulaitis su savo *Valentina*, Čiur-lionis su savo simfonijomis ir tapyba ir daug kitų meno žmonių savo kūryba beldėsi į mūsų širdis ir neleido joms sustoti varinė-jant po tautos kūną dorovės kraują. Juo buvo gimtoji kalba, tėvų ir protėvių tikėjimas, papročiai ir etiškas elgesys. *Vadinasi, me-nas galėjo būti dora kūryba*.

Dar neturėjome mūsų nepriklausomos valstybės atkūrimo Akto, tačiau jos vaizdinius savo kūriniuose mums siūlė įžiūrėti istorinių romanų autorius Petras Dirgėla, tapytojas Valentinas Antanavičius, teatro režisierius Jonas Jurašas, kompozitorius Feliksas Bajoras... *Vadinasi, menas buvo dora politika*.

Dar neturėjome lito, dar tebebirkome viską už rublius ar „žvėrelius“, kai poetas Marcelijus Martinaitis viešai konstatavo: *lietuviai*, mes turime tvirčiausią pasaulyje valiutą, – tautinį me-ną. *Vadinasi, menas buvo labai dora ekonomika*, daug saugesnė negu ta, kurią jau tada Lietuvai siūlė „Sekundės“ ar panašūs bankai.

Šiandien, deja, negalėčiau sakyti, kad lietuvių menas ir lie-tuvių tauta (Lietuvos menas ir Lietuvos valstybė) yra *vienis*. Kad gėris ir grožis gelbsti vienas kitą arba kad etinė ir estetinė laikysenos palaiko viena kitą...

Vytautas Martinkus

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1 psl. Vytautas Martinkus. Ar grožis išgelbės pasaulį?
Jurga Šeduikytė. Nebijok.
- 2 psl. Aušra Narvydaitė. Jurga Šeduikytė: poezijos ir muzikos sintezė.
- 3 psl. Pranas Visvydas. Plūsta mintys, rašosi eilės.
- 4 psl. Vida Mažrimienė. Tekstilė kaip visas pasaulis.
- 6 psl. Sivilja Vėlavičienė. Tomas Venclova įdomus ir Lietuvai, ir pasauliui.
- 7 psl. Libertas Klimka. Mėnulio įtaka žmogaus likimui.
- 8 psl. Danutė Bindokienė. Dviguba šventė Čiurlionio galerijoje.

NEBIJOK

Vėl basa kilimu žolės, o gal slystu nuo kopos įūron...

Su audra vėjas susitaikė, gimsta šiluma iš lėto...

Nesvarbu, kad naktį dar šąla, tau gražu ledinė žemė...

Su aušra paukščiai bunda, mes užmiegam.

Mes su tavim turim naktį drąsos,

Įsiklausyt į kalbą tamsos,

Lipt stogais ir žiūrėt žemyn, kas brangu nebijot apkabint.

Dienoje daug ilgų savaitių, kol užmiega saulė...

Tekina bėgu link tavęs, nebėr sapne apgaulės...

Akyse ilgesio mėnuliai nuo kurių vanduo liepsnoja...

Gal gerai, kad dar nebuvom susitikę.

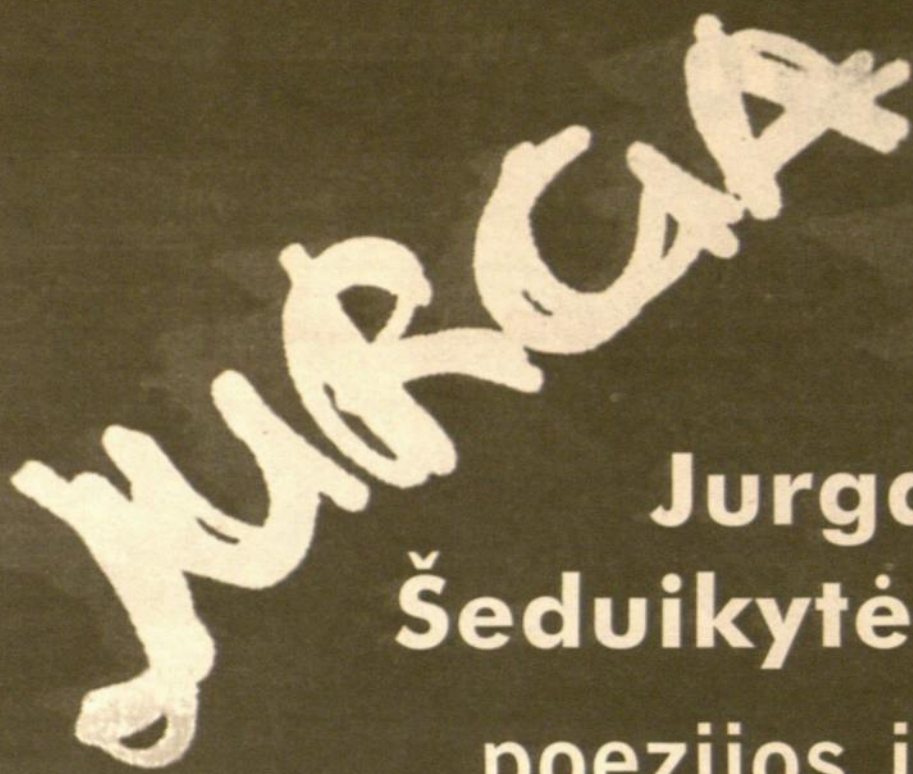
Mes su tavim turim naktį drąsos,

Įsiklausyti į kalbą tamsos,

Lipt stogais ir žiūrėt žemyn, kas brangu nebijot apkabint.

Jurga Šeduikytė

Tai populiariausia Jurgos daina iš pirmojo albumo „Aukso pieva“. Kuo ji užbūrė klausytojus? Nebanalumu. Išskirtiniu siekiu jungti poeziją, filosofiją ir muziką. Drąsa gyventi taip, kaip norisi, o ne taip, kaip primeta kiti: mada, prodiuseriai, kritikai ir t.t.

Jurga Šeduikytė: poezijos ir muzikos sintezė

AUŠRA NARVYDAITĖ

Pastaruoju metu lietuvių populiariosios muzikos kritikams nieko kito ir nelieta tik apsimesti miegančiais ir nepastebėti vis daugiau naujai gimstančių ir kartų komercijos priekone atsinešančių naujų atlikėjų. Ir kaip gera būti pažadintam tų, kurie kuria iš širdies į širdį. Kurių muzikoje atrandi nuoširdžią poezijos ir muzikos sintezę. Jie kūrybai atiduoda daug savo širdies ir išdalyja ją visam pasauliui. Pirmą kartą scenoje ją išvydome prieš penkerius metus, Baltijos šalių jaunųjų vokalistų konkurse „Fizz super star“, kuriame Jurga Šeduikytė pateko tarp finalininkų. Dar tais pačiais 2002-aisiais ji pradėjo koncertuoti su merginų roko grupe „Muscat“, pasivadinusi

Dingau pseudonimu, o 2004-aisiais jau buvo pastebėta ir pakviesta atlikti pagrindinius vaidmenis lietuviškuose roko miuzikluose „Tadas Blinda“ ir „Ugnies medžioklė su varovais“.

Švelnaus tembro vokalistė, pasivadinusi tiesiog Jurga, prieš pusantros metų pradėjo savo solinę karjerą. Padedama vieno žymiausių Lietuvos atlikėjų Andriaus Mamontovo ir muzikos vadybos kompanijos M.P3, išleido savo debiutinį albumą „Aukso pieva“, kuris Lietuvoje tapo platininis – 20,000 vienetų. Šiame albume beveik visoms dai-

noms Jurga ir muziką, ir žodžius rašė pati. Debiutinis hitas „Nebijok“ buvo išrinktas populiariausia 2005 metų daina, o radijo stočių populiariausių dainų viršūnėse ji gyvavo ilgiau nei aštuonias savaites. Pristatant „Aukso pievą“, surengta apie 100 koncertų Lietuvoje ir už jos ribų, o 2006-aisiais Jurga laimėjo beveik visus įmanomus apdovanojimus Lietuvoje: geriausios atlikėjos, geriausio albumo, geriausios metų dainos, geriausio debiuto, populiariausios dainos ir kt.

Praejusių metų rudenį Jurgos dainos licencijuotos populiariose interneto svetainėse, kaip „Sony Connect“, „eMusic“, „Musicnet“ ir kitose. Tokiu būdu ją išgirdo visas pasaulis.

Šių metų balandį visų gerbėjų džiaugsmui pasirodė ne ką mažiau už pirmąjį populiarius antrasis Jurgos albumas „Instrukcija“. Visoms trylikai dainų žodžius ir muziką sukūrė pati atlikėja, o pardavimo tiražas jau pasiekė 15,000 vienetų. Su šiuo albume esančia daina „5th Season“, Jurga laimėjo tarptautinio muzikos festivalio Švedijoje „Baltic Song Festival“ pagrindinį prizą. Tai pirmasis Jurgos tarptautinis apdovanojimas ir pirmasis albumo „Instrukcija“ dainų įvertinimas.

Jurga yra *kitokia*, – tai daugelio klausytojų ir vertintojų nuomonė. Ji žavi klausytojus savo išskirtinumu. Jos muzika taip pat kitokia, tačiau tiksliai įvardyti kokia – būtų per daug sudėtinga. Atvira, kartu intymi. Sunku pasakyti, kas labiau jos kūryboje vienas kitą papildė: poetinis tekstas ar subtilia harmonija alsuojanti muzika.

Žavi ir pati Jurgos asmenybė, kuri trykšta paprastumu ir nuoširdumu. Tiksliai įvardinti atliekamos muzikos žanrą taip pat vargu ar įmanoma. Tai kažkas labai arti poetinio roko, bet ne rokas. Pavadinti tai dainuojamąja poezija taip pat netikslu. Be jokios abejonės tai toli gražu nėra pop'as. Sa-

Jurga su savo grupės nariais.

Nuotraukos iš M.P3 agentūros

vitą kūrybos principą turinti mergina tiesiog kuria ir dainuoja – iš širdies į širdį. Manau tai ir pritraukia didžiausią klausytojų auditoriją. Kiekvienas, klausydamasis Jurgos, atranda ir sau artimo lyrizmo, ir švelnios ironijos, ir aštrumo ar kaprizingumo muzikoje, sau artimos poetinės minties – dainų tekstuose.

Koncertuoti anapus Atlanto Jurga Šeduikytė vyksta pirmą kartą. Ji neturi dirbtinio noro įtikti Amerikos lietuviams ruošiant specialią programą, kuriant šou elementus. Jurga bus tokia, kokia yra, – natūrali, užburianti savo balsu ir dalijanti šilumą jos besiklausantiems. Tiesa, svečioje šalyje savo koncertų metu ji įteiks mažytę dovanėlę. O kaip be lauktuvių! Kiekvienas Jurgos koncertas – atgaiva tikros muzikos gurmanams. Kad ir kaip norėtum žodžiais perteikti jos muziką, to negali padaryti, nes žodžiams ji nepasiduoda. Tiesiog ją reikia išgirsti. □

**Jurga bus tokia, kokia
yra, – natūrali,
užburianti savo balsu ir
dalijanti šilumą jos
besiklausantiems.**

Po koncerto Vilniuje. Jurga dalija autografus.

M.P3 agentūros nuotr.

Plūsta mintys, rašosi eilės

PRANAS VISVYDAS

Perskaitęs poeto Sigito Gedos naujausią rinkinį *Daugiau nevaidsiu Sofoklio*, pasijutau šiuolaikiškai dekonstruotas. Lietuviškai būtų – išnarstyta, gal ir sujaukta. Kelių premijų laureatas Geda prisiėmė tokių dalykų, jog suabejoju, ar visa tai yra poezija, ar tik anekdotiškos situacijos, su mūsų istorija, senąja literatūra bei liaudies erotika susijusios linksmybės.

Nusišypsau skaitydamas knygos skyriuje „meiliaraščiai“ kad ir tokį „Trioletą“ posmą: „Koks gyvenimas sumautas... / Iš lovelio į lovelį... / Ko taip žiūri? Gulkis, kale, / Jei ne aš, tai ir mergautai“ (p. 72), paimtą iš Samuelio Boguslavo Chilinskio (1634–1668). Kur kas švelniau į merginą kreipiasi Valerijonas Zagurskis iš Gaidamonių (1816–1874): „Mergaitėle mano graži, / Duok man bent kartelį vieną. / Prašo didi, prašo maži. / Mergaitėle mano graži.“ (p. 71).

Po knygos antrašte poetas pažymi: „eilės visokio ūpo“. Skyrių pavadinimai nusako turinio permainingumą: „aranžuotės“, „atodėkiai, atolydžiai“, „katarakta“, „išjosime į šviesų eldorado“, „amžius teikia man privalumų“, „meiliaraščiai“, „vasaros naktys“, „epileptinis vasaris“, „reliktai ir relikvijos“. Viso labo 135 puslapiai malonaus įvairiopo skaitymo. Ne tragiškai sofokliško, bet didžia dalimi lietuviškai aristofaniško. Poezijos mylėtojams nuobodžiauti nereikės. Išleido „Žaltvykslė“ Vilniuje, 2007 metais. Dailininkė Deimantė Rybakovienė. Knyga kvepia ne vien sodriu gyvenimu, bet ir spausdinimo estetika.

Būdamas tikras valstietis, Geda lig šiol neįniko į miesto civilizaciją taip, kaip ją natūraliai suvokė New York avangardo poetai XX a. septintame dešimtmetyje (John Ashbery, jau mirę Frank O'Hara, James Schuyler ir kiti), atsisakę bet kio ideologinio pakilumo. Užteko jiems įgimto humanizmo ir tikrovės. Niujorkiečių pradėtas poietinis laisvas konkretumas yra apvaldęs Europos ir dabartinės Lietuvos eiliavimą. Galima paminėti ir prancūzų Guillaume Apollinaire (1880–1918) įta-

ką, ypač reikšmingą minėtiems Amerikos avangardistams. Čia skaitome apolineriškai suręstą „Džiazuojantis Gijomas“.

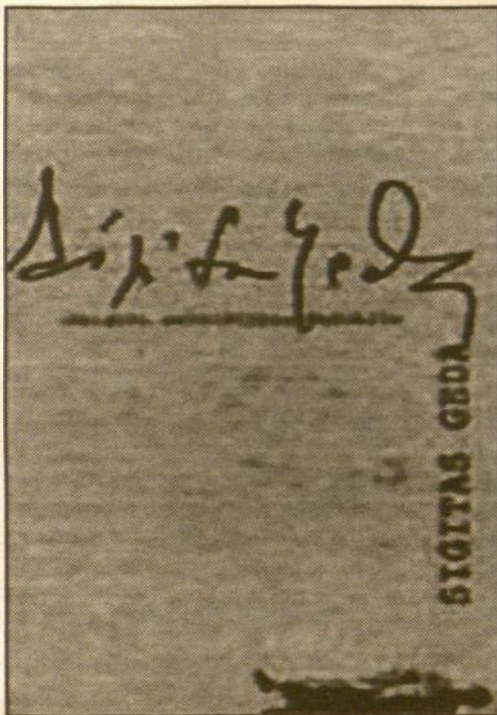
Subjektyvizmas retai yra poetų pliusas. Ar jis kenkia Sigitui, negaliu teigti. Težinau, kad vangumo pas jį nė lašo. Tai tik varžytų jo poetinę inerciją. Čia jis yra pasišovęs net atvirai išpažinčiai. O kas čia tokio baisaus pakloti šitokią „Autoporeto restauraciją“: „Aaa / Tai Sigitas, / jaunas dar, dumblotu / perplėštu lietaučiu / Leipalingy / perka sau / butelį Vodka, / eis ir vėl diskutuot / į miliciją!.. / Vieną sykį / jis gėdinos / savo motinos?“ (p. 84).

Juk žinome, kaip kai kurie geravaliai vyrai panašią išpažintį deklaruoja kaip tik patraukę gerokai iš čia minimo butelio. Be abejo, S. Gedos gyvenime alkoholis talkino poetiniam įkvėpimui, de-ja, tolydžiai alino jo psichofizinę būklę. Iš kur tas fantazijos srautas? Visa toji daugialypė produkcija, dar kas savaitę spausdinamos *Šiaurės Atė-*

nuose dienoraščio forma „Žydėjo mėlynos cikorijos“. Argi prie to neprisideda kelios taurelės? Jei taip, tegul būna jos pašlovintos. Mūsų literatūrai reikia tokio gyvastingo kalbos išjudinimo. Drąsių pribloškiančių niuansų! Ironiškai, kad ir „Paraginimo“, skirta Lietuvoje įsikūrusiam poetui Kerry Shawnui Keysui: „GERKIM — su bitėmis ir varlėmis, / voratinkliais, utelėmis, / kol skruzdės ims klykti / nuo mūsų myžimo.“ (p. 88). Tebūna tai satyra. Neužmirškime, kad Satyras ir Bakchas visada buvo ištikimi poetų draugai.

Skyriuje „Išjosime į šviesų eldorado“ skaitau ne mitologinio, Bakcho, bet religingo muziko J. S. Bacho kreipimąsi į Jėzų Kristų „Ich ruf zu Dir, Herr Jesu Christ“. Kurios yra Bacho, kurios Gedos mintys, nesvarbu. Jautriai susilieja. Ilgimasi skaistumo palaimos. Skamba kaip pamokslas sau — „siaubingas realizmas pjauna mane ir mano moksladraugius“. „Anie gyvi dar, bet jau tyli mokyklinių skambučių tyloje...“ Sentimentai, tik tinkami įterpti, praturtina poeziją. Juo labiau praturtina meilės tematiką. Skyriuje „Vasaros naktys“ įdėtas gana pikantiškas ciklas „Moters kūnas vonioj, už užuolaidos.“ Septyni švelnūs erotiniai kadrai, nūdien neretai matomi muilo reklamose. Juos pradėdamas Geda atsidūsta: „- - - ak, matyti tik tai, ką norėjo laukuos pasiklydęs berniukas.“ Taigi ne jo, o tik berniuko regėjimai? Bet visa žodinė apdaila, žinoma, yra dabartinio Sigito. Jokių nešvankybų. Tik kilniai tapybiškas a la Francois Boucher besiprausiančios moters vaizdavimas. Gal koks kritikas aptars tai ilgesniu rašiniu. Kažkaip mane viskas nelabai veikia. Net nepavydžiu, kaip keletą kartų tekste pavydi poetas, vandens čiurkšlėms, purlams, rankšluosčiui, liečiantiems jos kūną. Jei gėriuosi, tai tik kalbos elegancija.

Kalbos magija itin stipri ilgame eilėraštyje „Fleita ir varnėnas, švilpiniaujantis į pavasarį“. Tiek nuostabaus šnekėjimo apie gamtą! Primena analaikio rinkinio „Žydyti slyva Snaigyno ežere“ poeziją. Priminsiu, kad šių metų pradžioje S. Geda užbaigė Dantės „Dieviškosios komedijos“ vertimą. Sveikinu! Laukiu pasirodančio leidinio. □

Tekstilė kaip visas pasaulis

VIDA MAŽRIMIENĖ

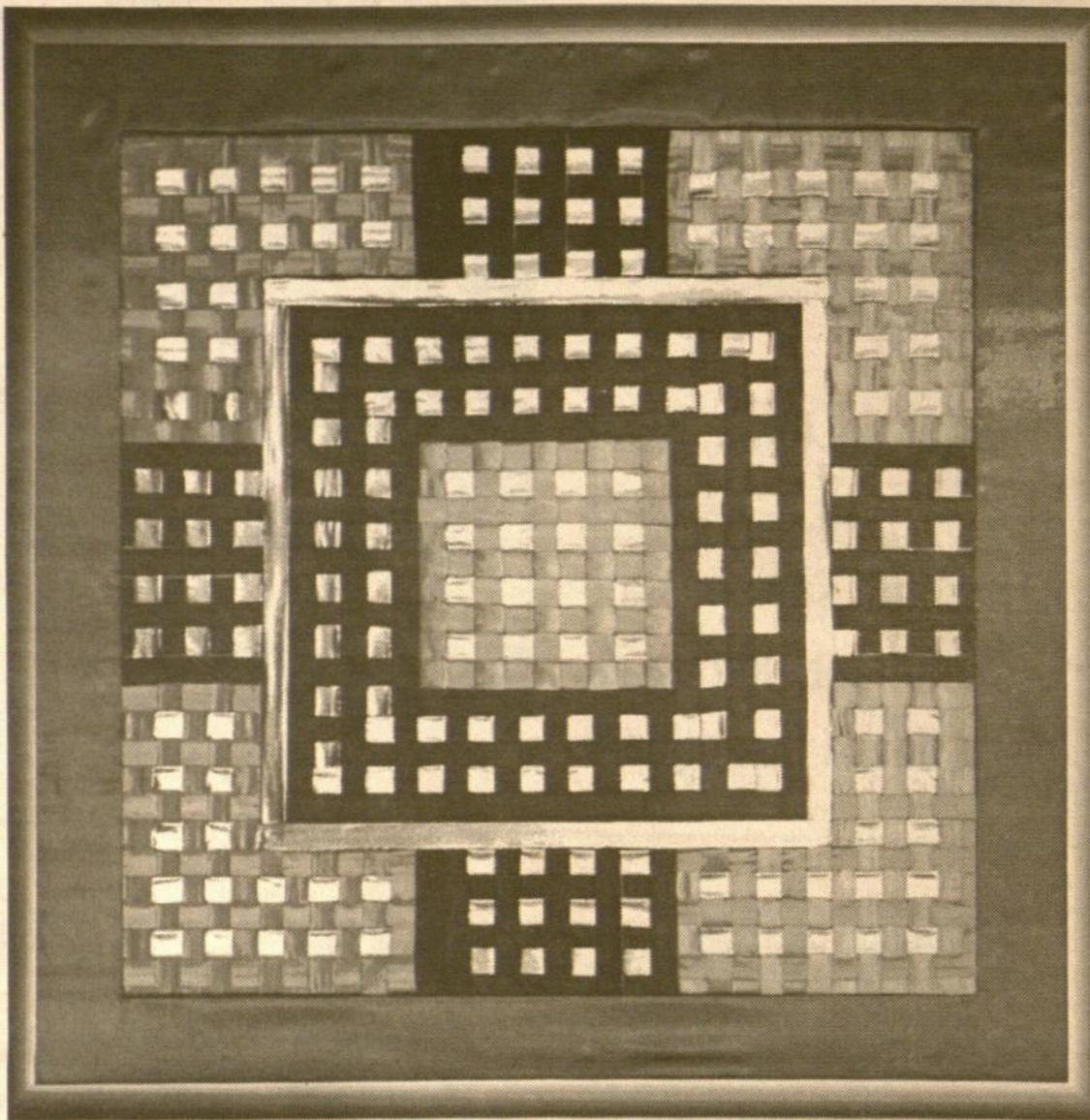
Tekstilinė Liucijos Kryževičienės kūrinys „Čikaga naktį“ – blykčioja didmiesčio žiburiai, plokštumos lyg sfinksas kyla aukštyne, ataidi Ravelio „Bolero“ ritmai... Nejučia prisimeni Claude'ą Monet, impresionistišką jo Šartro katedros kontūrų žaismę. Imi manyti, kad tekstilėje tokį iliuzorinį reginį galėjo sukurti tik meistriškai savo profesiją įvaldęs dailininkas. Nauja meninė struktūra, medžiagų šiuolaikiškumu, tekstilinių technikų harmonija alsuoja ir kiti L. Kryževičienės kūriniai. Metafiziškoji „Kryžkelė“, minimalistinė baladė „Naktis į dieną“, konceptualistinių apmąstymų kupinas „Šerkšnas“.

Daugkartinės personalinės parodos Europoje, grupinės parodos Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Jugoslavijoje, Italijoje, Maltoje, Meksikoje ir kitur. Tekstilė, akvarelės, monotipijos – tai tik dalis L. Kryževičienės kūrybinės biografijos. Nuo 2000-ųjų apsigyvenusi Čikagoje, dailininkė yra Amerikos lietuvių dailininkų draugijos narė, surengusi personalines parodas Lietuvių namuose Cleveland (1995), Lietuvių namuose St. Petersburg (1996), Florida, Balzeko muziejuje (1998), Jaunimo centre Čiurlionio galerijoje (2002, 2005) Čikagoje, dalyvavusi Amerikos lietuvių parodose.

Spalio 20 dieną Lemont, Lietuvių dailės muziejuje, atidaroma dar viena Liucijos tekstilės ir instaliacijų paroda „Nuotaikų vyksmas“.

Dailininkė Liucija Kryževičienė

Saulės langai

Tarp grafikos ir tekstilės

„Lankiau Kauno dailės mokyklą, mėgau piešti, o braidžioti po gėlėtas gimtinės pievas – buvo mano mėgiamiausias užsiėmimas“, – pasakoja dailininkė. Tikėjosi pradėti grafikos studijas Vilniaus dailės institute, tačiau nesėkmingai. Nors ir kaip stengėsi būsimoji dailininkė, išgirdo akademiko Jono Kuzminskio verdiktą: „Akvareles lieji gerai, tačiau esi jauna, o pažiūrėk, kiek barzdotų vyrų tau už nugaros, užleisk jiems vietą“. Meno pašaukimą jaučianti Liucija netruko rasti išeitį. Įsidarbinusi spaustuviėje, retu savo lietuvių tautinių audinių albumų iliustracijas. „Pamačiau, kokiais nuostabiais raštais vinguriuoja mūsų senolių lovatiesės, juostos, atskirų Lietuvos regionų tautiniai drabužiai. Supratau, kad tai man labai artima, kad noriu tapti tekstilininke“, – prisimena dailininkė. Gyvybingas mūsų tautinės dailės šaltinis įkvėpė ne tik Liuciją. Poetiškame tautos mene kūrybos gijas atrasdavo ir daugelis lietuvių išeivių dailininkų: Magdalena Birutė Stankūnienė, Anastazija Tamošaitienė, Viktoras Petravičius ir kt.

Po metų, sėkmingai įstojusi į Dailės institutą, Liucija baigė studijas su pagyrimu. Jos kartos dailininkams dėstė įvairiaspalvis lietuviškosios dailės žiedas: tekstilės meistras Juozas Balčikonis, tapytoja monumentalistė Sofija Veiverytė, vitražistas Kazys Morkūnas, grafikas Vytautas Valius. Liucijai ypač imponavo S. Veiverytės tapybos pamokos, K. Morkūno patirtis. Šių dėstytojų dėka Vilniaus dailės institutas nenuklydo akademistinio meno linkme, jame buvo mokoma jautriai derinti tautos tradicijas su šiuolaikiniu menu. Lentvario kilimų fabrikas – jaunos specialistės paskyrimo vieta. Ar neužduos ji dogmatinių reikalavimų sraute, dominuojant šabloniškam kilimų charakteriui, o tekstilinių kūrybai neretai baigiantis ties to laikmečio estetinius poreikius atitinkančiais užsakymais? „Geriausią talentų kalvė yra darbas“, – teigia dailininkė, jau tais metais gebėjusi sukurti sudėtingos technikos kūrinių, tapti Lietuvos dailininkų sąjungos nare, Lietuvos tekstilės sekcijos pirmininke.

Teko prisiminti renesansą

1983 m. Liucija gavo solidų užsakymą Juodkrantės poilsio namams „Ažuolynas“. Kad gimtų erdvinis, beveik 90 kvadratinio metrų gobelenas „Paukštis“, dailininkei prireikė trejų metų. Pirmas bandymas lietuvių tekstilėje nestandartiškai komponuoti kūrinių interjero lubose primena Renesanso dailininkų siekius, taikant dailės kūrinių architektūrai. Lietuvoje retas dailininkas imasi tokių sudėtingų darbų. Gal tik Antanas Kmieliauskas, freskomis išgaiznęs Vilniaus universiteto lubas, arba Petras Repšys. Keliauti Renesanso meistrų takais, užvertus galvą ieškoti tinkamiausio figūros judesio, architektūros ir vaizdo jungties patalpos aukštybėse – ne kiekvienam įveikiamas uždavinys. „Šiam projektui sunaudojau pusę tonos vilnų, pati jas dažiau, lyginau“, – prisimena tekstilininkė. Juodkrantės poilsio namai pasipuošė dar vienu jos gobelenu. Juvelyriškas, jaunatviškai trapus, poetiškai pavadintas „Žydėjimu“, kupinas Botticellio „Pavasario“ gaivumo tekstilinis pano tapo įspūdingu interjero akcentu.

Deja, filigraniškai atliktus savo kūrinius tekstilininkė šiandien atsimena su širdgėla. Rinkos ekonomikos skersvėjuose vienas po kito Lietuvoje buvo privatizuojami pastatai. Koks likimas ištiks interjere

įkomponuotą tekstilininko darbą, ypač jei naujoji karta prioritetus teikia masinei popkultūrai? Kūrinių išlikimo problema šiandien aktuali visiems menininkams. Regis, nebe taip linksmi švysčioja Nacionalinės premijos laureato, skulptoriaus Leono Striogos kirvukas. „Kam bebus reikalingos mano skulptūros, bus parduotos pirmam prašalaičiui, kai prireiks užlopyti biudžeto skylės“, – neįtikinamai mąsto maestro. Kas žino, kaip būtų jautęsis Vytautas Kazimieras Jonynas, regėdamas, kaip užsidaro durys į jo vitražais dekoruotas bažnyčias?

„Niekas negali taip charakterizuoti tautos kaip jos kultūra“, – sakė profesorius Paulius Galaunė, savo gyvenimą paskyręs lietuvių meno kaupimui ir tyrinėjimui. Tai jis, atokiame Paryžiaus antikvariate suradęs Pranciškaus Smuglevičiaus sangvino etiudą, skubėjo jį išsigyti ir pagabenti į Lietuvą besikuriančiai M. K. Čiurlionio galerijai. Pagarbos vertos ir Marijos Remienės pastangos pagabenti Čikagos Čiurlionio galerijos dovanotus kūrinius į Lietuvą, dailės galerijų steigimas Lietuvoje.

Tiltai į tarptautinį pripažinimą

Lietuvių tekstilę, atverdama jai kelius į tarptautinį pripažinimą, ne kartą globojo ir Liucija Kryževičienė. 1998 m. Lietuvos dailininkų sąjungos „Arkos“ galerijoje ji organizavo išplėstinę gobelenų parodą „Lietuvos tekstilės menas“, sudominusią užsienio kuratorių bei galerininkus. Parėmus Lietuvos vyriausybei, Prancūzijos ambasada Lietuvoje, paroda buvo eksponuota Prancūzijoje, Pontivy miesto Rohano pilyje. Netrukus lietuvišku gobelenu jau buvo gėrimasi Čikagoje – Amerikos kultūros centre ir Balzeko lietuvių kultūros muziejuje; dalis parodos eksponatų nukeliavo į Lietuvos ambasadą Washington, DC. Pasaulį pasiekiančios parodos kompleksiskai įsijungė į Lodzėje vykusią tekstilės trienalę. Apie lietuviškojo gobeleno meistriškumą prabilta ir 2000-aisiais Vilniuje surengtoje parodoje „Tradicija šiandien“. Liucija sako, kad gobelenas tekstilininkui turi būti tiek pat svarbus, kiek muzikantui privalomasis fortepijonas. Per labai trumpą laiką buvo sukurti jos gobelenai Šiaulių „Nuklono“ gamyklos kultūros namams, Troškūnų bažnyčiai, bankams ir Dizaino institutui Vilniuje. Tai metaforiškos kompozicijos „Vakaras“, „Pavasario šėlsmas“, „Mįslingi ženklai“. Dailininkė teigia, kad, norint kūrybiškai tobulėti, reikia atsinaujinti. Gal dėl to ji vis dažniau eksperimentuoja naujos meninės raiškos erdvėse. „Negalima manyti, kad šiuolaikinės modernizacijos ir technikos amžiuje tekstilininkui yra lengviau. Gobeleną per trumpą laiką sukurti sunkiau, tačiau ir kitos technikos labai įpareigoja. Pamenu, norėdama pasidžiaugti linijos ritmu, grafiškais plokštumų lūžiais, ėmiausi batikos. Teminis darbas „Senosios kelionės“, gimė gerokai po to, kai perverčiau šūsnis literatūros apie egiptiečių, etruskų, babiloniečių laivybą“, – pasakoja dailininkė. Ne mažiau pastangų, istorinių žinių dokumentališkumo pareikalavo ir monumentalioji batika „Laiko antspaudas – Lietuva“.

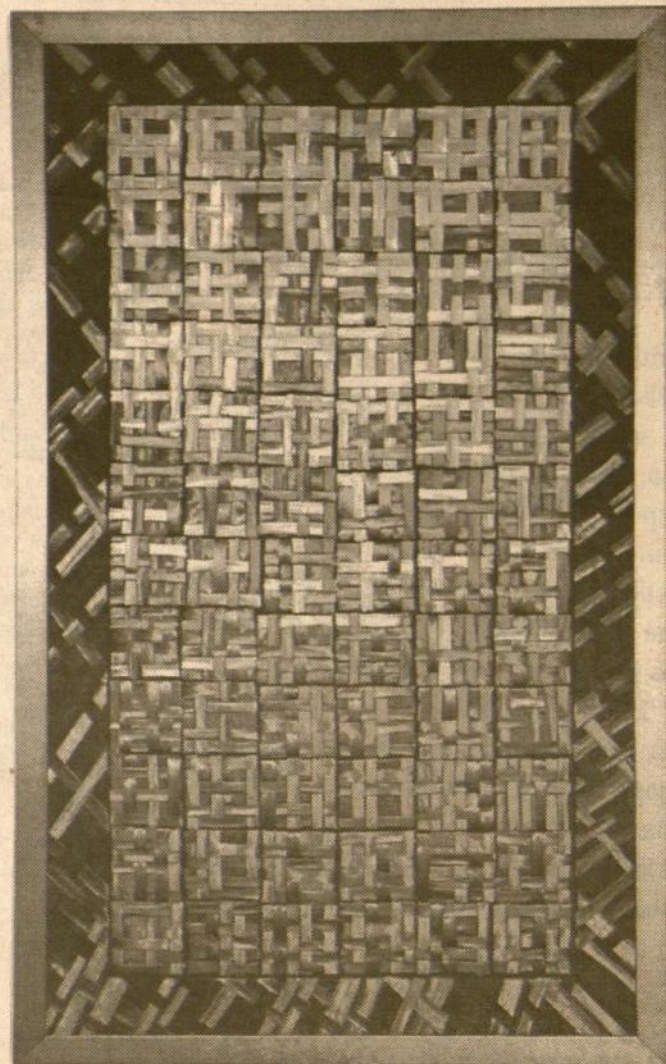
Nauja pakopa technologijų amžiuje

1998 m. Frankfurte įvykusioje „Nūdienio dizaino“ parodoje buvo ištarti žodžiai: „Tai komojoje dailėje iš naujo atrandamas dekoratyvumas, spalvos, simboliškumas, formų lo-by-nas“. Ši sąvoka puikiai tinka ir lietuviškai tekstilei, drąsiai laužiančiai įsigalėjusius stereotipus. Tereikia prisiminti 2005-ųjų parodą Berlyne, Kiorner Park galerijoje, kur žiūrovai lietuvių tekstilės parodą lankė taip pat gausiai, kaip prieš tai buvusią kolekciją iš New York Moderniojo meno muziejaus.

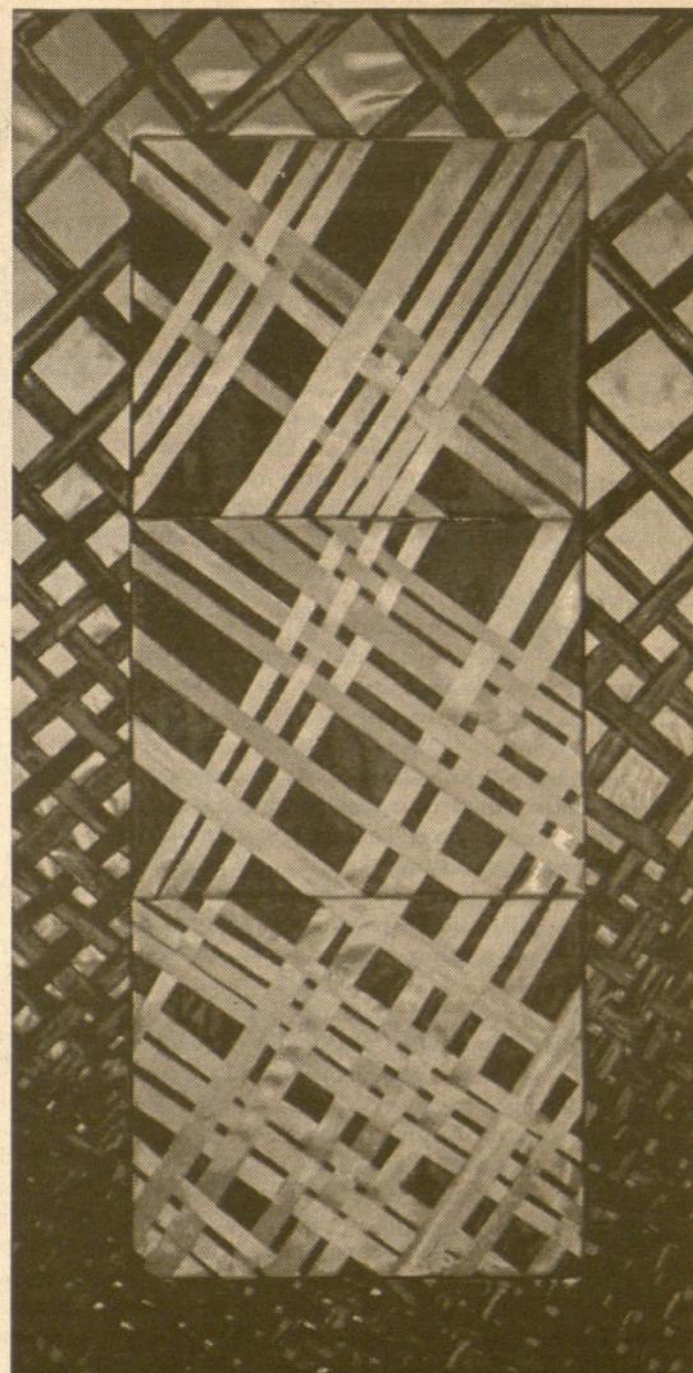
Šiuolaikinė L. Kryževičienės kūryba neatsiejama nuo progresyviojo lietuviškos tekstilės virsmo. Vos atvykusi Lietuvon, ji kviečiama rodyti savo darbus prestižiniuose šalies muziejuose, dalyvauti tarptautiniuose tekstilės renginiuose. O eksponuoti Liucija tikrai turi ką. Pynimas ir juostelės, kuriomis, preciziškai išlygintomis, apvyniojami kvadratai, plastikiniai vamzdeliai, metalinis tinklas, bambuko lazdelės, rankų darbo popierius – toli gražu dar ne visas Liucijos dabartinės tekstilės technikos arsenalas. Daugiabriaunė ir dailininkės pasirinktų temų amplitudė: „Babilonas“, „Šerkšnas“, „Nuotikų intriga“... Bacho muzikos akordais veriasi ažūrinės plokštumos, nusagstytos trapiomis strypelių aranžuotėmis.

„Pagrindinė tapybos bėda yra ta, kad ją, beveik tiesiogine žodžio prasme, 'prilipdė' prie sienos“, – teigė Donaldas Juddas. Lyg kontrastas šiems žodžiams yra Liucijos tekstilė. Trimatė, plastiškai komponuojama erdvėje. Ji skleidžiasi žiūrovui keliasluoksniu vizijų srautu, vilnia impresionistiniais atspalvių virpesiais. Pradedi suprasti, kaip toli pažengė dailininkė, gebėdama savo darbuose interpretuoti skulptūros, grafikos, tapybos, architektūros meno galimybes. Nuo vizionieriškų siutų, tekstilininkė pereina prie lakoniškų plokštuminių, iš pirmo žvilgsnio, minimalistinių kompozicijų. Tekstilės darbų cikle „Kryžkelė“, „Potekstė“, „Regėjimai“, „Saulės langai“, „Folkloras“, „Tikėjimas“, „Žalia sala ežere“ taupios geometrinės formos veda minčių labirintais, primindamos, jog mene nuo taško ligi sintezės tėra vienas žingsnis. Taip mąstė garsieji Miro, Paulius Klee, Malevičius, įtikinėdami, kad kūrinius galima konstruoti ir iš tiesių linijų bei grynųjų spalvų. Lakoniškų formų idėjas mene akcentavo Bauhauzo mokykla, suprematistai, pristatė New York paroda „Pirminės struktūros: jaunieji Amerikos ir Anglijos skulptoriai“.

Liucija geometrizmą suvokia individualiai. Motyvai, medžiagos, faktūrų žaismė, pynimo ir audimo deriniai asocijuojasi su Lietuva. Už rombo pavidalo klėtėlės lango vakarodavo mūsų senoliai, aidėdavo lyrizmo kupinos dainos... Kryžmiškos formos kūriniuose – tautos praeities, lietuviškų kryžių, stogastulpių ir koplytstulpių, tautinių raštų tipizacijos ženklas. Noras sugrįžti į prisiminimus apipintą laiką ženklina ne vieną L. Kryževičienės darbą. Jos išgyvenimų retrospektyva ataidi poetinių baladžių, vidinių apmąstymų, architektoniškų instaliacijų („Sugrįžimas į vaikystės namus“, „Atviras laiškas“) žingsniais. Tekstilė tampa ansambliska erdvės dalimi, pulsuojančiu nuotaikų vyksmu. Brandųjį savo kūrybos aruodą menininkė darniai įlieja į pasaulinės kultūros tėkmę. Kūrybos sėkmę vainikuoja sidabro ir bronzos medaliai Maskvoje, daugkartiniai Lietuvos dailininkų sąjungos garbės diplomai, M. K. Čiurlionio galerijos, Lietuvos dailės muziejaus ir lietuvių dailės muziejaus (Čikaga, JAV) Teofilio Petraičio antroji premija. Tikėkime, kad kūrybos kelias menininkė veda aukštyn. □

Atspindžiai

Saulėlydis kopose

Nuotraukos iš Liucijos Kryževičienės asmeninio albumo

Tomas Venclova įdomus ir Lietuvai, ir pasauliui

SILVIJA VĖLAVIČIENĖ

Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje surengta paroda, skirta poeto, vertėjo, publicisto, literatūros tyrinėtojo, Yale universiteto (JAV) profesoriaus Tomo Venclovos gimimo 70-mečiui. Vilniaus universiteto auklėtinis (baigė lituanistiką 1960 metais) Tomas Venclova patyrė disidentą (nuo 1976 m. buvo Lietuvos Helsinkio grupės narys) ir išeivio lėmtį. 1977 m. emigravęs į JAV, be profesinės veiklos ir kūrybos dalyvavo konferencijose ir kituose renginiuose, liudydamas apie žmogaus teisių pažeidimus sovietinėje Lietuvoje, cenzūrą ir menininkų kūrybos suvaržymus.

Nuo 1991 metų profesorius Tomas Venclova pradėjo siųsti Nacionalinei bibliotekai ne tik visas gausias emigracijos laikotarpiu įvairiose šalyse pasirodžiusias savo darbų publikacijas, bet ir asmeninėje bibliotekoje sukauptus leidinius, puikiai suprasdamas, kad sovietinės cenzūros sąlygomis Lietuvos bibliotekų galimybės kaupti užsienio spaudą buvo labai ribotos. Paties Tomo Venclovos knygos, išleistos Lietuvoje iki emigracijos, jam išvykus buvo išimtos iš viešųjų bibliotekų fondų, o didžiosiose – paslėptos riboto naudojimo specialaus saugojimo skyriuose.

Jubiliejinėje parodoje mėginta atskleisti visą Tomo Venclovos kūrybos pilnatvę, rodant Lietuvoje menkai žinomus gausius jo poezijos, publicistikos, literatūrologijos darbų vertimus į užsienio kalbas – tiek išleistus atskiromis knygomis, tiek ir publikuotus įvairių šalių periodiniuose leidiniuose. Profesoriaus Tomo Venclovos mokslo darbai, publicistika ir grožinė kūryba išversta į daugiau nei 20 užsienio kalbų, todėl drąsiai galima teigti, kad jis yra dažniausiai verčiamas Lietuvos autorius. Stebėtinai autoriaus produktyvumas kasmet papildė Nacionalinėje bibliotekoje saugomą jo asmeninę kolekciją keliomis dešimtimis naujų publikacijų. Šiuo metu kolekcijoje sukaupta jau per 2 tūkstančius leidinių.

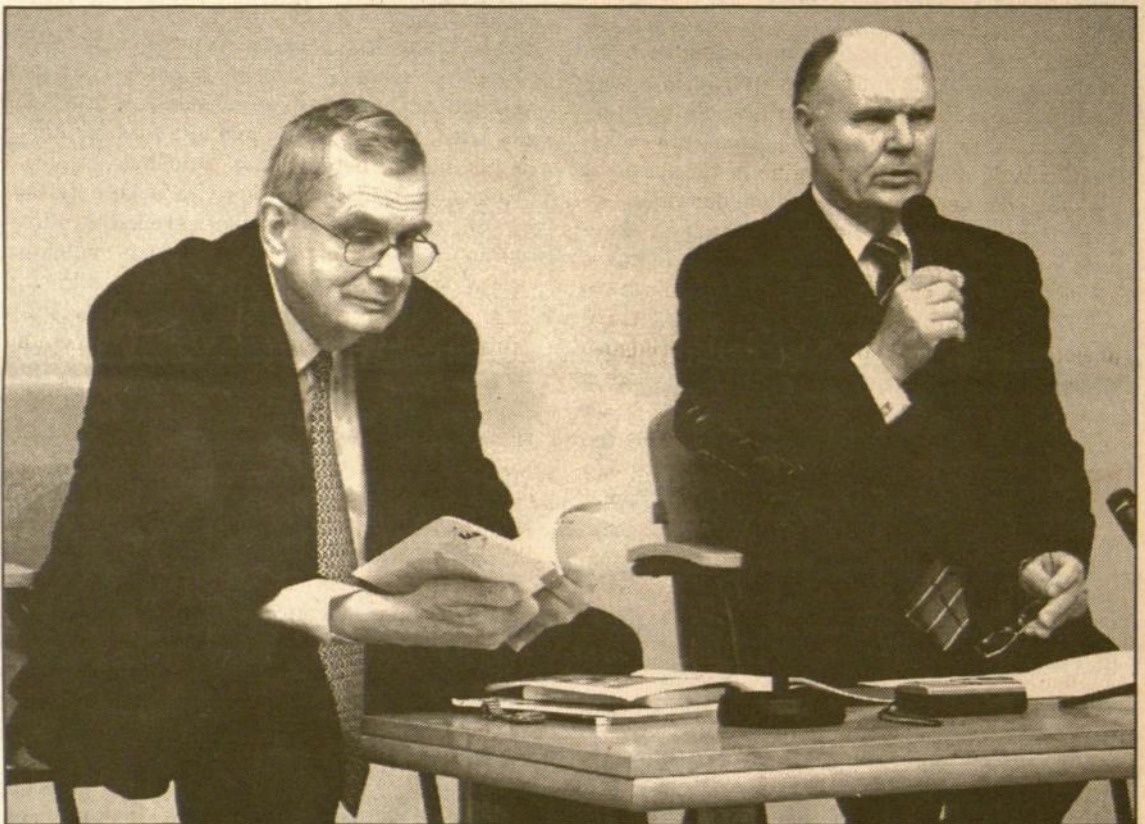
Kadangi pats autorius poeziją įvardina kaip pačią svarbiausią savosios daugialypės kūrybos dalį, tai ir parodoje eksponuojamos visos jo poezijos knygos nuo pirmosios „Kalbos ženklas“, pasirodžiusios Vilniuje 1972 metais, iki paskutiniosios – „Sankirta“, 2005 metais išspausdintos serijoje „Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatai“. Šią premiją Tomas Venclova pelnė 2000 metais. Jo poezijos vertimai į anglų, italų, lenkų, vengrų, rusų, albanų, slovėnų kalbas išspausdinti atskiromis knygomis, o pavienių eilėraščių yra išversta ir į kinų, gruzinų, vokiečių, švedų, norvegų, danų ir kitas kalbas. Poetas dažnai kviečiamas į tarptautinius poezijos festivalius ir yra pelnęs Vilnicos (Slovėnija, 1990), Capri (Italija, 1991) premijas, o 2005 metais tapo Druskininkų poetinio rudens Jotvingių premijos laureatu. Tomas Venclova yra išvertęs į lietuvių kalbą nemažą pluoštą užsienio šalių poetų eilėraščių. 2006 metais Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos išleistos poezijos vertimų rinktinės „Kitaip“ pratarinėje Tomas Venclova rašo: „Man labiausiai rūpėjo autoriai, kurių tada niekas kitas nevertė – draudžiami ar ne visai priimtini tuometinei valdžiai ir cenzūrai“. Vertėjo pastangomis lietuvių kultūros erdvėje atsirado tokie autoriai, kaip Sain-John Perse, Thomas Stearns Eliot, Dylan Thomas, Robert Frost, Edward Estlin Cummings, Rainer Maria Rilke. Ypač daug Tomo Venclovos į lietuvių kalbą

išversta rusų poetų A. Achmatovos, O. Mandelštamo, B. Pasternako, J. Brodskio eilėraščių. Iš lenkų kalbos daugiausia versta Nobelio premijos laureatų W. Szymborskos ir Czesławo Miłoszo poezijos. Išeivijos skaitytojams Tomo Venclovos vertimai pažįstami iš dar 1979 metais Čikagoje „Ateities“ leidyklos išleisto rinkinio *Balsai: Iš pasaulio poezijos*.

Su Czesławu Miłoszu Tomą Venclovą siejo ypatingas ryšys, kurio pagrindas buvo prierašumas ir meilė jų abiejų jaunystės miestui Vilniui. Taip atsirado ir abiem autoriams labai svarbus kūrinys – laiškų forma parašytas *Dialogas apie Vilnių*, kaip dvasinio gyvenimo formą, pirmą sykį 1978 metais išspausdintas Jurgio Giedraičio Parvyžiuje lenkų kalba leidžiamame žurnale *Kultūra*. Šis labai įdomus tekstas buvo išverstas į daugelį užsienio kalbų ir būtent iš jo nemažai žmonių pirmą kartą sužinojo apie Lietuvos ir Vilniaus problemas. Ne tik Lietuvos, bet ir užsienio skaitytojams dėl aštraus žvilgsnio ir savito požiūrio į daugelį dalykų yra įdomi ir Tomo Venclovos publicistika. Pirmoji publicistikos knyga *Lietuva pasaulyje* taip pat buvo išspausdinta Čikagoje 1981

apie Anną Achmatovą, Antoną Čechovą, Borisą Pasternaką ir kitus rašytojus. Bene daugiausia publikacijų tiek JAV, tiek ir kitų šalių žurnaluose skirta Nobelio premijos laureatui, poetui Josifui Brodskiiui, su kuriuo Tomą Venclovą siejo ne tik asmeninė draugystė, bet ir gyvenimo sovietinės priespaudos, o paskui ir emigracijos sąlygomis patirtis.

Atskiras parodos skyrius supažindina su dar viena Tomo Venclovos veiklos sritimi, kuria autorius susidomėjo palyginti neseniai ir kuri atnešė jam didžiulę sėkmę. Tai 2001 metais lietuvių kalba R. Paknio leidyklos išleistas *Vilnius: vadovas po miestą*, tapęs populiariausiu žinynu, sulaukusi ne vieno leidimo ir vertimų į daugelį Vakarų Europos, taip pat japonų, esperanto ir kitas kalbas. Už šią knygą 2002 metais Tomas Venclova pelnė Vilniaus miesto apdovanojimą – Šv. Kristoforo statulėlę. Įspūdingai atrodo ir kitų Tomo Venclovos apdovanojimų sąrašas. Be jau minėtos Lietuvos Respublikos nacionalinės premijos, profesorius yra apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi (1995), Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžiu-

Tomas Venclova ir Valentinas Sventickas (dešinėje) klausytojų buvo apversti klausimais.

Sevilės Mamedaitytės nuotr.

metais. Didžiausias eseistikos ir publicistikos rinkinys *Vilties formos*, išspausdintas Vilniuje 1991 metais, jau susilaukė leidimų ir anglų, vokiečių, lenkų bei rusų kalba. Tomo Venclovos mintys apie Lietuvą ir jos reikalus yra įdomios įvairių kraštų skaitytojams.

Iš Tomo Venclovos literatūros mokslo darbų pirmiausiai minėtina jo anglų kalba parašyta ir 1997 metais Yale universiteto leidyklos išleista monografija apie lenkų poetą Aleksandrą Vata. Po metų monografija buvo išversta į lenkų kalbą ir išleista Krokuvoje. Tomas Venclova buvo ir vienas iš kapitalinio veikalo *Lietuvių egzodo literatūra* (Čikaga, 1992) bendraautorius, profesionaliai ir jautriai apibūdinęs Bernardo Brazdžionio kūrybą ir įvertinęs jo poezijos reikšmę lietuvių literatūrai. Lietuvių literatūros sklaidai bus pasitarnavusios ir 1979 metais Lietuvių fondo išleistos nedidelės apimties Tomo Venclovos parengtos lietuvių literatūros apybraižos anglų ir ispanų kalbomis – *Lithuanian literature* (Chicago) ir *Literatura Litvana* (New York). JAV ir kitų kraštų akademinėi bendruomenei profesorius Tomas Venclova yra gerai žinomas kaip rusų literatūros tyrinėtojas, mokslo žurnaluose skelbiantis straipsnius

mi (1999). Profesoriaus akademinė veikla įvertinta suteikiant jam trijų Lenkijos universitetų (Liubli-no, Krokuvos ir Toruňės) garbės daktaro vardus. 2006 metais, minint 1956 metų Vengrijos įvykių penkiasdešimtmetį, tuometinė Tomo Venclovos pilietinė pozicija ir žinių apie šį pavergtoms tautoms itin svarbų išsivaduojamąjį judėjimą skleidimas pelnė jam Vengrijos Respublikos apdovanojimą – atminimo medalį.

Paroda susilaukė nemenko dėmesio, tačiau Nacionalinėje bibliotekoje surengtas susitikimas su kelioms dienoms į Lietuvą atskridusiu rašytoju Tomu Venclova pranoko visus rengėjų lūkesčius ir parodė, kad Lietuvos visuomenė yra išsiilgusi gyvo bendravimo su ne taip dažnai viešose auditorijose su savo tėvynainiais susitinkančiu įdomiu pašnekovu, kurio drąsios, diskusijai provokuojančios mintys gali patikti ar nepatikti, tačiau nepalieka nė vieno abejingo klausytojo. Spaudos konferencijoje gausiai susirinkusiems žurnalistams rūpėjo sužinoti, kokia Tomo Venclovos nuomonė apie Lietuvą ir už jos ribų tebesitę

Nukelta į 8 psl.

Mėnulio įtaka žmogaus likimui

Dangaus šviesuliai mūsų etnokultūroje

LIBERTAS KLIMKA

Prasiverianti giedrą naktį Visatos gelmė alsuoja kosminių šalčių, tačiau kokia ji didinga! Tolimųjų šviesulių spindesys jaudina ir jausmus, ir protą. Gal todėl, kad tūkstantmečius mūsų protėviai stebėjo dangaus skliaute vykstančius reiškinius, stengdamiesi suvokti, kas yra Visata, ir kas – žmogus joje. Ryškiausių žvaigždžių patekėjimas ir laida, mėnulio fazių kaita, saulėsėjimas vasaros ir žiemos takais kartojasi nuolat. Šio periodiškumo apmąstymas kitados suformavo ciklinę laiko sampratą. O joje – ir viltį nors kiek numatyti ateitį... Kaimo žmonių papročiuose labai daug kas siejama su didingos Visatos ritmais. Pasirodo, kad žemdirbiškosios kultūros tautų papročiuose dar ilgai išsaugojama archajiškoji pažiūra į laiką. Tokie tikėjimai dangaus kūnų įtaka ir lietuvių etnokultūroje išlikę iki šiol ganėtinai ryškiai. Manyta, kad žmonių likimai tiesiogiai priklauso nuo žvaigždžių pasaulio. Kiekvienas žmogus turįs savo žvaigždę. Apie kokį nelaimėlį sakydavo, kad jis gimęs po „blogą“ žvaigždę. Gimstant kūdikiui užsižiėbia jo žvaigždutė, mirstant – krenta ir užgęsta. Todėl matant krintančią žvaigždę dera persižegnoti. Ryškios žvaigždės – šio pasaulio galingųjų, karalių ir valdovų, blašios – prasčiokėlių. Žvaigždė nėra sielos buveinė, ji tik apšviečia jos kelią į dausas. Tokių pasakojimų dar galima išgirsti iš senosios kartos žmonių, renkant etnožinių duomenis. O visus žemės ūkio darbus Lietuvos kaime ir dabar stengiamasi derinti su mėnulio faze.

Objektyvus tokių papročių pagrindas yra neabejotinas. Nuo mėnulio atmainos ištisį priklauso biologinių procesų raiška: gravitacinės traukos pokytis sukelia potvynio bangas vandenyne ir kapiliarumo reiškinių moduliaciją kiekviename gyvame organizme. Nuo Mėnulio padėties Saulės atžvilgiu kinta ir kosminių dalelių srautas į Žemės paviršių; tai irgi veikia gyvybės reiškinius. Suprastieji gamtos dėsningumai pasirodė tokie svarbūs, kad kai kurie iš jų buvo automatiškai perkelti ir į socialinį žmonių gyvenimą. Taip gimsta iš pirmo žvilgsnio keisti, bet labai įdomūs liaudiški tikėjimai.

Pirmasis iš tokių – neomenijos pasveikinimas. Pamačius pirmą kartą mėnulį po jaunaties (kaime jaunu laikomas pirmojo ketvirčio pradžios plonas pjautuviukas; astronomai tokį vadina neomenija, o jaunatimi – kai jis nematomas, skendintis saulės spinduliuose), jis taip pasveikinamas: „Jaunas mėnuo jaunikaiti, tau pilnatis, man – sveikata“ arba „Tau, mėnuli, pilną ratą, man – sveikata“. Ir tikima, kad šie pasilinkėjimai tikrai išsipildys, jeigu bus pasakyti stovint basomis ant žemės. Po to patariama su niekuo nesikalbant eiti gulti – sapne pamatysi savo likimą. Jauną mėnulį geriau pamatyti iš dešinės, „tiesia akimi“. Jeigu jis kairėje pusėje – tą mėnesį darbai tariamai nesiseks. Su jauno mėnulio pasveikinimu siejasi ir išskirtinai įdomus paprotys parodyti mėnuliui ką tik gimusį kūdikėlį. Dabar iš to belikęs tikėjimas, kad vaikas turi pirmiau pamatyti mėnulį, o ne atvirkščiai – kad jį mėnesiena apšviestų miegantį.

Pirštu rodyti į mėnulį vaikams būdavo draudžiama. Paaiškindavo: „Dievuliui akį išdursi“. O jei netyčiomis parodytų, tai turi pats sau kąsti į pirštą, tada nepakenks. Prieš mėnulį negalima ir „savo reikalu atsitūpti“ – reikia pasieškoti neapšviestos vietos.

Geriausias laikas vestuvėms, piršlyboms – mėnulio priešpilnis arba pilnatis. Dzūkai sako, kad jei jaunieji tuokiasi esant tuščiam mėnuliui (tai naktys, kai mėnulio nematyti, jos įvairiuose Lietuvos regionuose dar vadinamos tarpijomis, suvartais, tuštumomis, dalgakynomis), tai jų gy-

venimas bus tuščias, jei per delčią – ne labai tvarkingi bus, jei per pilnatį – gerai gyvens. Aukštaičiai pritaria: gero vyro iš jaunaties vedybų nelauk: dūks gyvenime, nenurims. O senagalyje sukurta šeima dažnai išyra arba nesusilaukia vaikų. Vestuvės pilnatyje – šeima bus pasiturtinti, darni, gausi.

Manyta, kad žmogaus lemtis taip pat ganėtinai priklauso nuo to, kokioje mėnulio fazėje jis yra gimęs. Štai keletas vertinimų: „Jeigu gimęs per jauną – tai toks žmogus visada linksmas, šypsosi net dirbdamas ir sunkiausius darbus. Per delčią gimę – rūškani, nelinksmi, amžinai viskuo nepatenkinti, ligoti žmonės. Per priešpilnį ir pilnatį – nepastovios nuotaikos, greitai išsikeičia, bet ir greit atsileidžia“; „Per jauną gimę būna gražūs, jauno veido; per priešpilnį – apskurūs ir mandri, per pilnatį – geri gospadoriai ir turtingi, per delčią – seno suvytusio veido, greit pasensta“; „Jei žmogus gimsta, kai visiškai nėra mėnulio – bus nevaisingas“; „Žmogus, gimęs jaunam mėnuliui esant, bus linksmas, geras šokėjas, gimęs suvartoj (priešpilnyje) – bus rimtesnis, delčioj – seno būdo, mažai šypsosis, kaprizingas“; sakydavo – „gal senagaly gimęs, nei susijuoks, nei ką...“ Nuo mėnulio fazės priklauso ne tik būdas, bet ir kūno sudėjimas, sveikata: „Vaikas, gimęs jaunaty, bus visada jaunatviškas, sveikas; priešpilny – prastesnės sveikatos, pilnaty – stambesnio sudėjimo, o gimęs delčioj, vadinamas „delčiuku“, būdavo judrus, liesas“; „Per pilnatį gimusi moteriška, jei ne jauna, tai senatvė taps „kubilu“. Tačiau gimę esant jaunam mėnuliui „boja akių“ – yra neatsparūs „nužiūrėjimui“. Ir apskritai, yra jautrūs bei silpnoki, „bijo visų vėjų“, jiems labai genda dantys. Įdomiai tikėta Pakruojo apylinkėse: „Jei dvyniai gims keičiantis mėnulio fazei, tai vienas iš jų bus nebylys“. Ypač vaizdingai apie žmogaus lemtį papasakojo močiutė žemaitė iš Pikelių kaimo (Mažeikių raj.): „Jauname gėmes – linksmos, o nikumet nesenst, vuo delčiuo – niūros, pėktos, irzlings, atšiauros, negeruo nuotaiko; ons, mataa, nykst, er anam vėskas negeraa; priešpilnė – toklos žmuogos, pėlna pruoto; toštomuo – silpnaprotris kaap kami, sveikata sėlpna, er muoksluo dēdelee pavuojings“.

Taip pat manyta, kad žmogaus lemtis priklauso ir nuo gimimo mėnesio, ir nuo savaitės dienos. Tai galima laikyti archajiškojo mėnulinio kalendoriaus, Lietuvoje naudoto dar ir didžiųjų kunigaikščių laikais, reliktu. Punsko apylinkių lietuvių šeimosose taip sakoma: sausio mėnesį gimę nesilaiko žodžio, vasario mergaitės „turi laimę ant bernų“, kovo mėnesio naujagimiai išauga į gerus gospadorius, balandžio mergaitės – į gražuoles, gegužės mėnesį gimsta tikri nelaimėliai (ir vestuvės kelti šis mėnuo netinka), liepos – „drūti kaip levai ir geri darbininkai“, rugsėjo – „tokie bedaliokai“, gruodžio – sėkmingi ir pamaldūs. Ir dar manyta, kad žiemą gimę vaikai būna piktesni. Kraštotyros ekspedicijose nepavyko surinkti pilno, dvylikos mėnesių, kalendoriaus tikėjimų. Gal todėl, kad laikas kaime tradiciškai buvo skaičiuojamas ne mėnesiais, o tarpais nuo vieno iki kitų švenčių.

Apie savaitės dienos reikšmę daugelyje krašto vietovių taip sakoma: „Pirmadienį gimęs bus tinginis, antradienį – gabus muzikantas, trečiadienį ir ketvirtadienį – gero būdo, iškalbus, darbštus, penktadienį – laimingas, šeštadienį – tvarkingas, sekmadienį – geras ir pamaldus“. Pirmadienis apskritai tokia netikusi diena, kad net „ubagas kalėdot neina“.

Vaiko gimimo lemtį galima palenkti į gerąją pusę. Pirmiausia krikštynas reikia iškelti per mė-

nulio pilnatį. Taip pat labai svarbu, kad vaikas tinkamu laiku nuo mamos krūties būtų atitrauktas. Pavyzdžiui, jeigu mergaitę mama per jaunatį „atims“, tai toji išaugs išstypusi, plona, silpnokos sveikatos; jei per pilnatį – suaugusi bus drūta ir krūtinga moteriškė.

Mėnulio šviesa kenkianti kūdikiui, o ypač dar nekrikštytam. Jei mėnulis šviečia vaikui į veiduką miegant, jis gali pradėti naktimis vaikščioti. Per pilnatį dengdavo langą marška, o augesnius vaikus vydavo gulti ant krosnies. Ir vystyklų nedžiaudavo mėnesienoje. Manyta, kad nėščia moteris taip pat turi saugotis pilnaties. Jei į mėnulį žiūrės, vaikas gali gimti žvairas. Maža to, jei nėščia miegos išsijojusi, gimęs vaikas nebus ramus, vaikščios naktimis.

Jei mėnulis „nužiūrėjo“ vaiką, gydydavo įvairiais metodais. Vienas būdas toks: ant palangės padeda peilį – mėnulio šviesa jį atšipina, bet kūdikiui pakenkti jau negali. Tada rytojaus dieną į vaiko marškinėlius įvelka kultuvę ir meta ją per pirkios stogą. Galima ir lėlę vaiko drabuželiais aprengti, pasodinti mėnesienoj ant tvoros, – visas blogis atiteks tai lėlei. Langą nakčiai užtiesdavo neskalbtais vaiko marškinėliais. Arba ant palangės papildavo smėlio, į jį įmindavo vaiko pėdelę. Papėduodavo taip pat ir ant pelenais nubarstytos lentos. Taip mėnulis „apgaunamas“, nukreipiant jo kenksmingą poveikį į vaiko rūbelį, ankstesnįjį būvį. Taigi gydymui taikyta nukreipiamoji magija. Gydyta ir priešpriešiniu veiksmu: „Reikia naktį nueiti prie vandens, kuriame atsispindi mėnulio juosta, iš tos juostos pasisemti vandens ir, parsinešus namo, išmaudyti ligonį“. Tikėta, kad tikro mėnulio ir jo atsispindžio poveikis yra priešingas. Todėl ant lango pastatytas indas su vandeniu „nuskandina“ mėnulį, ir jo šviesa tampanti nebekenksminga. Nuo lunatizmo padėdas ir smilkymas: „Vaiką statydavo gryčios kampe, ant pečiadangčio dėdavo šventintų žolelių, jas smilkydavo. Reikėdavo įkvėpti, sukalbėti maldą, išpūsti orą“. Arba liepdavo įkvėpti deginamo lininio siūlo, kurio ilgis turėdavo prilygti žmogaus ūgiui, dūmo. Dar vienas gydymo metodas remiasi blogio „ištraukimu“: bučiuojamos kūdikio akutės, kaskart nusispaunant šalin.

Tikėjimai mėnulio poveikiu žmogaus gyvenimo įvykiams priskirtini similinei magijai; kartu tai yra išsakinjusio mūsų etnokultūroje paralelizmo tarp gamtos reiškinių ir žmogaus gyvenimo įvykių išraiška. Nors archajiškąjį mėnulio kalendorių baltų gyvenamose platumose (vidutinio klimato juostoje) įsivyravus žemdirbystei pakeitė saulės kalendorius, jo reliktai išliko, tapę praktinės etnožinijos dalimi bei tikėjimais. Taigi lietuvių etninėje kultūroje būta ir savosios „astrologijos“, sukurtos gerai pažinus tėviškos gamtos ritmus. □

Dviguba šventė Čiurlionio galerijoje

DANUTĖ BINDOKIENĖ

Paskutinio rugsėjo sekmadienio popietė šypsojosi saulėta padange, vėjas žaidė tebežaliais lapais pasipuošusiomis medžių šakomis. Ta maloni nuotaika atsispindėjo gausiai į M. K. Čiurlionio galeriją Čikagos Jaunimo centre besirenkančios publikos šypsenose ir akyse. O popietė buvo ypatinga: ilgai lauktoji dviguba šventė – Lietuvių rašytojų draugijos 2006-ųjų metų literatūrinės premijos įteikimas ir dviejų dailininkų kūrinių parodos atidarymas.

Lietuvių rašytojų draugija jau daugelį metų iš eilės kasmet skiria tūkstančio dolerių premiją už tais metais užsienyje išleistą geriausią lietuvių rašytojo knygą. Premijos mecenatas – Lietuvių fondas. Retai pasitaiko, kad kuriais nors metais premija neskiiriama, nes nerasta premijuotino leidinio, o gal dar rečiau, kai premija padalijama į dvi dalis. Panašiai atsitiko ir 2006-aisiais, kai Lietuvių rašytojų draugijos sudaryta vertinimo komisija (pirm. Danutė Bindokienė, sekretorius Juozas Končius, narė Stasė Petersonienė) po ilgų svarstymų būtent ir nutarė tų metų literatūrinę premiją skirti dviem poetams: Irenai Norkaitytei-Gelažienėi už 2006 m. išleistą poezijos rinkinį *Kelionė* ir dr. Antanui Lipskiui už pačioje 2005 m. pabaigoje išspausdintą knygą *Mėlynoji delčia*.

Abu šie žmonės – nebe naujokai poezijos pasaulyje. Irena Gelažienė – dviejų poezijos rinkinių autorė: *Baltoji paukštė* (2000 m.) ir *Kelionė* (2006 m.). Antano Lipskio kūryba jau sugulusi į penkių knygų puslapius: *Kai saulė liepė* (1989), *Rausvo dagio žiedas* (1998), *Žvilgsniai* (1999), *Eilės iš memuarų* (2001) ir *Mėlynoji delčia* (2005). Abu poetai yra kartu ir dailininkai, tad poezijos rinkiniai iliustruoti jų pačių kūrinių.

Galėtume sakyti, kad pastarieji – 2006-ųjų metų – Lietuvių rašytojų draugijos literatūrinės premijos laureatai pasižymi ir kitomis neįprastomis savybėmis, juos išskiriančiomis iš kitų mūsų kūrėjų. Ir Irena Norkaitytė-Gelažienė, ir Antanas Lipskis savo žodinės kūrybos kelią pradėjo vėlai, kai gyvenimo saulė kryptelėjo vakaruosna, nors, be abejojimo, kūrybinė žiežirba daug metų ruse no pačiose sielos gėlmėse ir tik laukė, kad būtų įpūsta, kad galėtų ryškiai ir gaivalingai žybtelėti...

Antanas Lipskis gimė Lietuvoje, kaip pats sako, „netoli Ventos ir Viekšnių“, karo audros ir artėjančio raudonojo maro išbėgęs iš tėvynės į Vokietiją; pasibaigus Antrajam pasauliniam karui atvyko į Ameriką, vertėsi medicinos praktika. Eilėraščius pradėjo kurti dar gyvendamas Lietuvoje, bet niekuomet niekur jų nespausdino. Tai buvo jo vieno paslaptis ir galbūt paguoda, kai gyvenimo dienas apsiausdavo tamsūs šešėliai... „Mama išmokė maldaknygę mylėti, tėvas vyti virvę ir dalgio plieną plakti. Per lietų, sniegą ar dumblyną pėsčiomis į mokykląėjau. O kai palengva tysau aukštyn ir aukštyn, atsidūriau Mažeikiuose, Telšiuose ir pagaliau Kaune medicinos mokslų paragauti... Pagaliau toli nuo namų tuos mokslus baigiau Heidelbergo universitete, Vokietijoje 1947 m.“, apie savo vaikystę ir jaunystę labai kukliai pasisako dr. Antanas.

Irena Norkaitytė-Gelažienė – Suvalkijos lygumų ir miškų dukra. Gimnazijoje priklausė literatūros būreliui, pradėjo rašinėti, bet vėliau gyvenimo keliai taip pasuko, kad reikėjo rūpintis kitais reikalais, kūrybai nebuvo nei laiko, nei galbūt energijos. Pirmieji eilėraščiai pradėti spausdinti *Drauge*, nors iš esmės ir ten jie retai tepasirodydavo. Draugų, ypač sulptoriaus Petro Aleksos, paskatinta, pagaliau 2000 m. išleido savo pirmąjį eilėraščių rinkinį *Baltoji paukštė*.

Tiek Antano Lipskio, tiek Irenos Gelažienės dailės kūrinių daugiausia atliekami akrilu. I. Gelažienės pirmieji kūrinių buvo daugiau natūralistiniai, vėliau menininkė palinko į abstrakciją, juose taip pat atsirado kubizmo elementų. Dailininkė prisipažįsta, kad ji labiau linkusi prie ku-

Lietuvių rašytojų draugijos premijų įteikimo šventės programos dalyviai: iš kairės pirm. Stasė Petersonienė, Aldona Lipskienė, laureatas dr. Antanas Lipskis, laureatė Irena Gelažienė, Jūratė Jankauskaitė-Zubinienė, dr. Kazys Ambrozaitis, Daiva Petersonaitė ir sol. Algimantas Barniškis.

bizmo ir tai priskiria savo meno mokytojos, kazi-mierietės seselės Mercedes įtakai. Jos spalvos daugiau pastelinės, švelnios, temos dažnai gamtinės. Paklausta, kaip parenka iliustracijas savo knygoms, ar jas specialiai sukuria, ar tik atstiktinai pritaiko, Gelažienė prisipažino, kad specialiai iliustracijų nekuria, pritaiko jau turimus paveikslus.

A. Lipskis – modernistas. Jo dailėje ryškus ekspresionizmas, kubizmas, fovizmas. M. K. Čiurlionio galerijoje suruoštoje parodoje kone visi darbai – nauji. Sukurti 2007 m., visi atlikti akrilu ant popieriaus. Kūrinių nuotaika lengva, žaisminga. Savo poezijos knygoms dažnai sukuria naujas iliustracijas, pritaikytas eilėraščių nuotakai bei temai.

Literatūrinės premijos (šiuo atveju – dviejų premijų) šventės gausius dalyvius pasveikino Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkė Stasė Petersonienė, pasidžiaugdama, kad vis dėlto Čikagoje bei apylinkėse turime tiek daug poezijos ir dailės mylėtojų. Apie premijuotąsias knygas ir jų autorius kalbėjo šių eilučių autorė, kuri šį kartą ryžosi „nepaisyti“ nei išspausdintos programėlės nuorodų, nei įprastinės panašaus pobūdžio švenčių eigos. Prie mikrofono pakvietusi abu laureatus (tai jiems abiem buvo staigmena), pateikė eilę klausimų, paprašydama į juos atsakyti. Ir Antanas Lipskis, ir Irena Gelažienė stengėsi nuoširdžiai ir atvirai atsakinėti į klausimus apie savo gyvenimą,

žodinės ir meninės kūrybos kelią. Popietės dalyviai turėjo progą juos artimiau pažinti ir suprasti.

Pokalbiui pasibaigus, literatūrinės premijos vertinimo komisijos pirmininkė D. Bindokienė perskaitė Lietuvių rašytojų draugijos literatūrinės premijos paskyrimo protokolus, o Lietuvių fondo atstovas, LF Garbės komiteto pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis įteikė laureatams čekius. Savo trumpame žodyje dr. K. Ambrozaitis priminė, kad Lietuvių fondas visuomet dosniai remia įvairias Amerikos lietuvių kultūros apraiškas. Be šios paramos jos būtų daug skurdesnės, o kai kuriais atvejais visai sunyktų. Abiejų laureatų kūrybą skaitė Jūratė Jankauskaitė-Zubinienė.

Po literatūrinių premijų įteikimo vyko abiejų dailininkų-literatų dailės parodų atidarymas. Kadangi Čiurlionio galerijos direktorė Laima Apavičienė tuo metu buvo išvykusi į Lietuvą, jos žodį perskaitė Daiva Petersonaitė. Akompanuojant pianistui Manigirdui Motekaičiui, solistas Algimantas Barniškis nuotaikingai padainavo trejetą dainų.

Buvo gauta keletas sveikinimų raštu (juos perskaitė rašytoja Audra Kubiliūtė-Daulienė). Laureatus sveikino ir salėje esantieji, apdovanodami gražiais linkėjimais bei gėlėmis. Šventę užsklendė Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkė Stasė Petersonienė, dėkodama gausiai publikai, programos atlikėjams, Lietuvių fondui ir kitiems talkininkams. □

Tomas Venclova

Atkelta iš 6 psl.

siančią diskusiją apie dvigubą pilietybę. Poetas pasakė, kad Amerika tėra tik darbovietė, o Tėvynė – Lietuva, kurios pilietybė jam labai brangi. Kaip sąmoningo pilietiško išraišką jis minėjo ir tokį faktą, kad Amerikoje nėra nė karto balsavęs prezidento rinkimuose, nes šioje giliai demokratijos tradicijas puoselėjančioje šalyje net ir prastas prezidentas nebegali daug ką pagadinti, o Lietuvoje dar yra kitaip, todėl Tomas Venclova visada dalyvauja rinkimuose, nes jam nėra tas pats, kas čia dedasi.

Sausakimšoje konferencijų salėje rašytojo laukė jo talento gerbėjai tikrai neturėjo nusivilti, nes Tomas Venclova perskaitė pluoštą savo eilėraščių ir atsakė į literatūros kritiko Valentino Sventicko klausimus. Kalba sukosi apie grožinės kūrybos reikalus. Tomas Venclova išsakė savo požiūrį į dabartinę lietuvių literatūros situaciją, o atsakydamas į klausimą – ką reikėtų daryti, kad lietuvių literatūra taptų plačiau žinoma pasaulyje, – šmaikščiai pasiūlė geriau rašyti. Svečias pasidalijo mintimis ir apie Lietuvos bei JAV universitetus, remdamasis ilgamete Yale universiteto profesoriaus darbo

patirtimi lygino jų panašumus bei skirtumus, prisiminė savo studijų metus sovietinių draudimų ir suvaržymų slegiamame Vilniaus universitete, tačiau šiltai prisiminė kai kuriuos savo dėstytojus ir bendramokslus.

Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje surengta paroda ir susitikimas su Tomu Venclova turėjo itin platų atgarsį ir tradicinėje, ir virtualiojoje žiniasklaidoje. Tai, kad rašytojo viešnagė Lietuvoje pagarsino, jo žodžius citavo ir radijas, ir televizijos kanalai, renginį aprašė daugelis laikraščių, o interneto svetainėse daugybė žmonių diskutavo dėl vieno ar kito jo pasisakymo, tik dar kartą parodė, kad Tomas Venclova, nors ir gyvendamas toli nuo Lietuvos, yra reikalingas lietuvių kultūrai, yra įdomus Lietuvos piliečiams, nes ir pats jaučiasi tokiu esąs. Jo grožinė kūryba ir publicistika, gausiai vertinama į užsienio kalbas, tarnauna lietuvių kultūros sklaidai pasaulyje. Šiam teiginiui pagrįsti tiktų vieno iš žinomiausių lietuvių išeivijos literatūros kritikų Vytauto Aleksandro Jonyno straipsnio, skirto Tomo Venclovos kūrybai, pavadinimas – „Pagal jį pasaulyje vertinama lietuvių literatūra“. □